

Józef Wiesław Rosłon

"Dann wirst du Gott erkennen. Die Grundbotschaft der Propheten",
Alfons Deissler, Freiburg-Basel-Wien
1987 : [recenzja]

Collectanea Theologica 58/2, 180-183

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Alfons DEISSLER, *Dann wirst du Gott erkennen. Die Grundbotschaft der Propheten*, Freiburg-Basel-Wien 1987, Verlag Herder, s. 112.

Jak zauważył autor w przedmowie, tytuł został wzięty z Oz 2,22: „Poślubię cię sobie przez wierność, a poznasz Jahwe”, a czasownik „poznać” użyty tu, w sensie biblijnym nie odnosi się tylko do umysłowego poznania i uznania, ale wyraża wewnętrzne doświadczenie polegające na intymnym, egzystencjalnym zjednoczeniu w pełni zaufania i miłości. Nie chodzi zaraz o przeżycia mistyczne, lecz o stosunek wynikający z wiary, przez którą człowiek odnajduje w Bogu „wieczyste Ty”. Dochodzi się do tego, otwierając się na słowo Boże, przekazywane nam przez proroków, bo w nim sam Bóg otwiera się człowiekowi i Jego oblicze staje się jedynym bliskim i dobrze nam znanym. Dlatego chce autor przybliżyć nam Boga w postępowaniu Jego proroków, bo uważa za Koheletem (12,12), że nawet odnośnie do literatury religijnej i teologicznej „pisanie wielu ksiąg nie ma końca”, ale głos Boży w słowach proroków nie przebrzmi, gdy wszystkie inne głosy dzisiejsze pójdą w niepamięć. A więc i nam wciąż prorocy przekazują Boże orędzie. Co w nim pozostaje najistotniejsze? Przede wszystkim objawia Bóg przez nich Swój zbawczy plan wobec ludzi. Ich powołał, by w Jego imieniu żądali wypełnienia przymierza z Izraelem. Przede wszystkim ich głos kieruje się do tych, co nie przestrzegają, owszem, łamią to przymierze swym postępowaniem. A. Deissler wybrał sześć postaci proroków piszących, z okresu od VIII do VI w., mianowicie Amosa, Ozeasza, Izajasza, Micheasza, Jeremiasza i Deutero-Izajasza jako reprezentantów wszystkich prorockich świadków Boga. Świadomie mówiąc o *Grundbotschaft der Propheten*, autor położył nacisk na ich orędzie dotyczące Boga i to pod kątem widzenia Jego miłości do ludzi wyrażającej się w zbawczym planie określanym jako przymierze z narodem wybranym. Godne uwagi tutaj są słowa Deuteroizajasza przytoczone przez autora w postaniu jako podsumowanie posłannictwa prorockiego o Bogu. Zwraca uwagę na istotną sprawę, że mianowicie pieczętują one orędzie wszystkich poprzedzających proroków, a wypowiada je wielki „prorok zbawienia” i w kontekście miłości Bożej do narodu. Brzmia one: „Moje myśli nie są waszymi myślami, a moje drogi nie są waszymi drogami. Jak wysoko jest niebo nad ziemią, tak wysoko się wznoszą moje drogi nad waszymi drogami i moje myśli nad waszymi myślami” (Iz 55,8). Czy zdajemy sobie sprawę z tego, że to znaczy: Bóg kocha, ale kocha inaczej niż my, ludzie. W tym sensie rozumieć należy i zapowiedzi sądu u proroków przedwygnaniowych.

A. Deissler zauważa, że może zbyt fragmentarycznie potraktował też orędzie mesjańskie u proroków, lecz broni się tym, że sama Biblia kładzie główny nacisk na świadectwo o Bogu w orędziu prorockim i to należy wciąż podkreślać, gdyż i w chrześcijaństwie właśnie to świadectwo o Bogu popada w zapomnienie. Bezsprzecznie do zalet publikacji niniejszej należy dopuszczenie do głosu samych proroków, bowiem na zestawie cytowanych tekstów ukazane są podstawowe myśli orędzia poszczególnego proroka, co pozwala wchodzić w żywy z nim kontakt. Cała treść podzielona jest na siedem punktów, jakby rozdziałów. Pierwszy z nich to krótkie wprowadzenie przedstawiające proroków we właściwej im roli wyrazicieli i przekazicieli objawienia o Bogu. A więc nie przepowiadacze przyszłości, nie „zawodowcy” z własnego wyboru i profesji, bo takich nie brakło nigdy, nie egzaltowani ekscentrycy ani nie ukrywający się pod pozą stylistycznych szablonów. Styl wysłańca z całą odpowiedzialnością podejmowali, ale nie jako maskę teatralną, nie przestawali bowiem być sobą, przekazując prawdy Boże. Używali słowa Bożemu swej własnej indywidualności — wcielali je w siebie, co w pełni dokonało się w największym z proroków, Jezusie. Autor przypomina, że właściwy głos Ducha Świętego jest nie tylko w *assistentia negativa divina*, gdy broni Kościoł przed błędem, ale gdy rozbrzmiewa w świadectwie prorockim o Bogu („który mówił przez proroków”), nie tylko w liturgii, ale i w głoszeniu wiary. Zubo-

zeniem tego głosu jest sprowadzanie wypowiedzi prorockich do sformułowań doktrynalnych, zwłaszcza w nielicznych tylko tekstach mesjańskich, udostępnianych wiernym. Jezus nawiązał do orędzia prorockiego i w pełni je rozwinął. Deissler wykazuje jak krzywdzące proroków i fałszywe jest powiedzenie, że Bóg Starego Testamentu jest Bogiem odpłacającej sprawiedliwości, a Bóg Nowego Testamentu jest Ojcem miłości i miłosierdzia. To jest wciąż ten sam miłujący Ojciec, a dzięki Jego sprawiedliwemu „sądowi” dopełnia się zbawczy plan. We właściwym świetle stara się wreszcie autor ukazać reformistyczną działalność proroków. Chociaż w swoim czasie mieli za zadanie wskazać najwłaściwszą drogę powrotu do przymierza z Bogiem i do właściwego zachowywania Dekalogu, wiele ich pouczeń zostało rozwiniętych przez uczniów i następne pokolenia i wciąż aktualizowanych. Trudność, jakiej doznaje współczesny czytelnik pism prorockich dla braku ich chronologicznego lub tematycznego układu, radzi autor przewyżczać odnosząc poszczególne ich perykopy do Dekalogu jako wielkiej „karty przymierza”. To umożliwi „uteumatyzowaną” i owocną lekturę ich orędzia.

Amosa (ok. 760 przed Chr.) określa autor jako „bojownika o Prawo Boże” — umiejscawia go w historycznej sytuacji Izraela, kreśli jego sylwetkę w oparciu o dane z księgi (starcie z przełożonym kapłanów Amazją z Bet-El — 7,12—14), a z jego posłannictwa eksponuje trzy punkty: wyrok Boży za nieludzkie postępowanie narodów sąsiednich (1,3—2,3), wyrok śmierci na lud Boży (2,6—16) i prawdziwa służba Boża (5,21—27). Przy objaśnianiu tych tekstów podnosi wiele istotnych i wciąż żywych problemów. Świadczy, że Jahwe jest Panem wszystkich ludów i nie toleruje u nich postępowania poniewierającego godność ludzką i że poganie nie mający Prawa jednak na podstawie naturalnego sumienia ludzkiego winni rozróżniać dobro i zło (por. Rz 2,12 nn.). Izraelitom wykazuje, że ich wybranie nie jest przywilejem zwalniającym od obowiązków wobec Boga i innych ludzi — przeciwnie, zobowiązaniem dawania innym przykładu dla wstawienia imienia Jahwe. Im też grozi za niesprawiedliwość społeczną karą aż do wyniszczenia, utraty kraju i bytu narodowego. Przed Bogiem nikt nie potrafi się nigdzie ukryć (wszechobecność Boża pięknie wyeksponowana w Ps 139). Bóg przymierza gotów jest zniszczyć swój przybytek w obronie praw uciskanego i poniewieranego człowieka, bowiem pogwałcenie ludzkiej godności i praw współobywateli jest zbezczeszczeniem Jego świętego Imienia. Nawrócenie i poprawa stosunków społecznych mogą jeszcze wyjednać przebaczenie u Boga. Najwspanialszy kult nie zastąpi braków w dziedzinie „horyzontalnej” współżycia międzyludzkiego. Właściwie należy rozumieć prorocką krytykę kultu. Również i w chrześcijańskim kulcie krzyż jest przecięciem kierunku pionowego z poziomym, a przed Ostatnią Wieczną odbyło się umywanie nóg. Do prorockich obowiązków wypełnionych i przez Amosa należy wstawianie się, orędownictwo za ludem (odwrócenie plag szarańczy i ognia). Boga ukazuje prorok wrażliwego na ludzką niedolę i skłonnego do „żału” i zmiany wyroku (nie jest „z twardego drzewa wyrzeźbiony”). Orędzie Amosa przeciwko krzywdzie społecznej nie tylko zadawanej, ale i tolerowanej ma i dzisiaj aktualną wartość.

Ozeasz jest głosi-cielem miłości Bożej w przymierzu. Po przedstawieniu jego osoby na tle sytuacji polityczno-społecznej, a zwłaszcza niebezpieczeństwa religijnego ze strony „baalizmu” i synkretyzmu, ujął Deissler orędzie proroka w pięciu punktach, omawiając kolejno w oparciu o teksty przytoczone: małżeństwo proroka jako prorocką czynność symboliczną (1,2—9 — 3,1—5), Boże małżeństwo w czasach zbawienia (2,18—25), ojcowską miłość Jahwe (11,1—9), Boga przebaczącej miłości jako wieczne „drzewo życia” (14,2—9) oraz ukazywanie Boga przymierza w przepowiadaniu Ozeasza (wpajanie właściwego sensu pierwszego przykazania Dekalogu). Autor raz po raz wskazuje na doniosłe znaczenie orędzia tego proroka i punkty styczne z myślami rozwijanymi w Nowym Testamencie. Po raz pierwszy w Starym Testamencie przedstawiono przymierze jako małżeństwo Boga z narodem, ukazano głębię miłości

Boga, który nawet po „rozwodzie” gotów na nowo przyjąć naród i zmienić Swoj sęd karzący na oczyszczający naród i przygotowujący na przyjęcie nowej gorącej miłości odnowionego przymierza. „Cudzołóstwem” jest ze strony narodu Jahwe nie tylko złamanie pierwszego przykazania, ale i nakazów odnośnie do miłości do współbraci. Boga ukazuje Ozeasz nie tylko jako Ojca, ale także jako kochającą Matkę (por. już językowo związek w hebrajskim miłosierdzia z łonem matki: *rechem* — *rachamim*) jednocześnie. Izrael jest (adoptowanym) synem Bożym w bardzo realnym ujęciu, a Bóg pozwala u tego proroka wejrzeć głęboko w swe „wnętrze” osobowe.

Izajasz — wielkim świadkiem Boga jako „Świętego Izraela”. Krótkie dane o czasach działania, osobie i księdze proroka (Proto-Izajasz, dodatki i uzupełnienia apokaliptyczne) poprzedzają treść orędzia, w której uwypuklił autor pięć tematów: Najświętszy Bóg (6, 1—7) — wizja powołania proroka, która wywarła wpływ na całe jego nauczanie. „Dzień Jahwe” — wielki sąd nad „wszystkim, co pyszne i wyniosłe” na ziemi (2, 10—17), „wierzyć Jahwe” — podstawowy nakaz w historycznej godzinie (Iz 7, 1—9), pieśń o winnicy (5, 1—7) i etyczne postępowanie wobec współludzi (siedmiokrotne biada) — znowu podkreślenie ścisłego związku między właściwą czią Boga a szacunkiem dla godności i praw człowieka; królewski dawca zbawienia (rozd. 9 i 11) — chociaż rozdz. 11 powstał później w kręgach uczniów, to jednak dobrze pokazuje, że prorokowi w obrazie Mesjasza nie chodziło o podkreślenie blasku chwały, lecz zbawczego działania określonego jako „prawo i sprawiedliwość”. To wypełnił Jezus z Nazaretu przy swym pierwszym przyjsciu, zawodząc oczekiwania żydowskie na chwalebne króla izajaszowego. Dopiero powtórne przyjscie Mesjasza ma być w chwale.

Micheasz — „Amos dla państwa południowego” (tak go krótko charakteryzuje autor). Zwraca uwagę na dość skomplikowane dzieje jego księgi, na palące problemy społeczne jego czasów, wyzysk, rabunek, chciwość możnych. Oskarżające i zapowiadające karę mowy proroka zwracają się zatem przeciw chciwości bogaczy (2, 1—3), bezprawiu warstw dobrze sytuowanych (3, 1—4), przekupstwu przywódców Izraela i ich fałszywemu zadufaniu w świątynię jerozolimską (3, 9—12). W 6, 2—8 później ucień wyraził myśli proroka o podstawowym żądaniu Boga od narodu odnośnie przymierza w formie skarg Boga na brak partnerskiej odpowiedzi narodu wobec zbawczych inicjatyw Bożych. Taką odpowiedzią („wędrowniem wespół z Bogiem przymierza”) ma być sprawiedliwość i miłość. W tym partnerstwie nie da się oddzielić miłości Boga od miłości człowieka. Wypełnił je w sposób jedynie idealny Jezus Chrystus w swej osobie: oddany całkowicie Ojcu i ofiarujący Swe życie „za wielu”, których „do końca umiłował”.

Jeremiasz — doświadczony cierpieniem obrońca Boga przymierza. Oprócz postaci proroka i jego czasów omówienia wymaga samo powstawanie i układ księgi Jeremiasza. W przesłaniu prorockim za specjalnie godne omówienia uznał Deissler: Bóg stworzenia, Bóg dziejów, objawienie Bożej woli według Jeremiasza — i tutaj mowa o głoszeniu pierwszego przykazania oraz o etosie międzyludzkim jako temacie orędzia proroka. Istotą poznania Jahwe jest pomagać słabym i ubogim w uzyskaniu praw (22, 16). Poznać to wejść w zażyłość i miłosne zjednoczenie, włączyć się w nurt Bożej woli wypływającej z zaangażowania się Boga wobec ludzi. Nowy Testament wyjaśnia, że źródłem jest przeobfita miłość trynitarna między Ojcem, Synem i Duchem.

Deutero-Izajasz — świadek i zwiastun wszechogarniającej zbawczej woli Bożej. Autor podaje motywy wskazujące na wyróżnienie Iz 40—55 jako dzieła z VI w. Parę słów o nieznanym proroku i jego czasach oraz o jego orędziu o zbawieniu. W oparciu o 40, 12—18 jest mowa o ponadświatowej wielkości i potędze Jahwe jako Boga Stwórcy, przytoczone są z kolei teksty świadczące, że jest On Panem dziejów. Pozostaje wciąż wiernym przymierzu Bogiem Izraela, Królem, przygotowującym triumfalny nowy *Exodus* z Ba-

biloni. Jest bardziej kochającym niż matka, jest małżonkiem, który znowu przygarnie i obdarzy licznym potomstwem Izraela. W Iz 54, 1—10 podjęta została myśl Ozeasza o przymierzu jako małżeństwie.

o. Józef Wiesław Roston OFMConv., Warszawa

Von Bileam bis Jesaja. Studien zur alttestamentlichen Prophetie von ihren Anfängen bis zum 8. Jahrhundert v. Chr. Im Auftrag der Alttestamentlichen Arbeitsgemeinschaft in der DDR herausgegeben von Gerhard Wallis, Berlin 1984 Evangelische Verlagsanstalt, s. 128.

Jest to praca zbiorowa przygotowana przez biblistów, którzy należą do Zespołu Roboczego nad Starym Testamentem (Alttestamentliche Arbeitsgemeinschaft) jako zatrudnieni w placówkach teologiczno-dydaktycznych w NRD. Na początek wydali już jako wprowadzenie dla zainteresowanych studiami biblijnymi Hans-Jürgen Zobel i Karl-Martin Beyse, *Das Alte Testament und seine Botschaft*, Berlin 1981, wyd. 2 w 1984, Evangelische Verlagsanstalt jako pomoc do pracy (Arbeitsbuch). Omawiany obecnie tomik o prorokach jest pierwszym z mających się ukazać dalszych opracowań tego tematu. Siega więc tylko do VIII w. przed Chr.

Dziełko daje krótki, zwarty, treściwy, ale dokładny, systematyczny i obficie udokumentowany zarys wiadomości możliwie kompletnych o zagadnieniu profetyzmu starotestamentowego w jego różnych przejawach i historycznym rozwoju w narodzie wybranym na szerokim tle analogicznych zjawisk w krajach sąsiednich. Zawiera cztery solidnie opracowane artykuły z osobnymi wprowadzeniami i podające streszczenia wyników. Bogate przypisy zostały umieszczone po każdym z artykułów. Na końcu książki podano wykaz skrótów, wykaz haseł rzeczowych i miejsc biblijnych omawianych czy tylko wspomnianych w tekście, także poza księgami prorockimi. Ze względu na profil ewangelicki wydawnictwa nie wzięto pod uwagę ksiąg tzw. apokryficznych (czyli w terminologii katolickiej — deuterokanonicznych).

Ludwig Wächter omawia prorocтво w środowisku starotestamentowym, uwzględniając Egipt, Mari, Hetytów, Babilonię i Asyrię oraz obszar państw aramejskich. Wskazuje na punkty styczne i różnice. Na obszarze fenicko-syryjsko-mezopotamskim, a nawet w Małej Azji są pewne odpowiedniki dla przedklasycznych proroków izraelskich. Odpowiedzi wyroczeni na pytania udzielano łącznie ze wskazówkami i radami bóstwa także przy pomocy środków manticznych. Objawienie od bóstwa mogło przychodzić w ekstazie lub wzruszeniu prorockim (Wen-Amon, Bileam, listy z Mari), a także we śnie, przy czym sen posiadał nie mniejszy autorytet niż wizja i słyszenie. Zdarzały się prorocтва jednostkowe i grupowe (inskrypcja króla Zakkura z Hamat). *Muchchum* i *āpilum* z Mari, *chāzin* i *ʾādēdin* z Hamat i inni mają powiązania z sanktuariami, ale tzw. „laicy prorocy” z Mari nie byli urzędnikami świątynnymi. Związek ten jednak wyjaśnia się pojmowaniem świątyni jako szczególnego miejsca objawiania się bóstwa. W Izraelu klasycznym profetyzm rozwinął się z odłamu proroków nie związanych z sanktuariami. W różnych krajach i czasach istniała forma dowiadywania się o wolę boską przez proroków. W Izraelu prorocy przekazywali Orędzie Boże ludziom jako istotom moralnym i odpowiedzialnym i w tym leży szczególna rola proroków, a nie w samym sposobie przekazywania woli Bożej.

Hans-Jürgen Zobel zajął się początkami profetyzmu w Starym Testamencie, począwszy od Bileama, przy czym omówił także znalezione teksty pozabiblijne o Bileamie, prorokami wspomnianymi w najstarszych przekazach biblijnych, grupami prorockimi z ksiąg Samuela i Królów oraz przedklasycznymi prorokami występującymi pojedynczo, jak Gad, Natan, Ahjasz z Szilo, Szemaja i Iddo oraz Jehu ben Hanani. Omówił przejawy ekstatyczne u proroków i kształtowanie się nowej treści pojęcia *nabi'*. Istotną cechą